

2024

TCO

FÖRDJUPNING

Ett handslag för klimatet

– TCO:s klimatpolitiska program

Innehållsförteckning

INLEDNING – DAGS FÖR ETT MODIGT OCH VISIONÄRT KLIMATLEDARSKAP	4
FRAMTIDSVISION FÖR KLIMATET	6
DEN SVENSKA MODELLEN ÄR EN SUPERKRAFT – GENOM ETT HANDSLAG FÖR KLIMATET KAN VI NÅ RESULTAT	7
TCO:S VÄGLEDANDE PRINCIPER FÖR EN HÅLLBAR OCH RÄTTVIS OMSTÄLLNING	8
TCO:S FYRA PRINCIPER FÖR EN HÅLLBAR OCH RÄTTVIS OMSTÄLLNING	9
1. EN RÄTTVIS OMSTÄLLNING GER FOLKLIKT STÖD OCH ENGAGEMANG	9
1.1 Omställning, vidareutbildning och kompetensutveckling för yrkesverksamma tjänstemän	10
1.2 En handlingsplan för grön kompetensförsörjning	10
1.3 Omställningsstudiestödet måste få rätt förutsättningar	10
1.4 Stärkt a-kassa för en trygg omställning	10
1.5 Ge högskolan ett grönt omställningsuppdrag	11
1.6 Förstärkt utbildningsutbud för livslångt lärande	11
1.7 Fler utbildningsplatser och rätt utbildningar	11
1.8 Ge fler möjlighet till arbetsplatsnära kompetensutveckling	11
1.9 Kompetenslyft för folkligt stöd och kraft i klimatomställningen	11
1.10 Fackförbunden kan möjliggöra en folkrörelse för klimatomställningen	12
1.11 Skapa förutsättningar för en klimatomställning med brett stöd	12
2. ARBETSPLATSERNA ÄR AVGÖRANDE I KLIMATOMSTÄLLNINGEN – OCH TJÄNSTEMÄNNEN ÄR NYCKELSPELARE	13
2.1 Inför lagkrav för klimatanpassad offentlig upphandling	15
2.2 Klimat- och miljöanpassa offentliga byggnader	15
2.3 Stärk kommuner och regioners förutsättningar att bidra i klimatomställningen	15
2.4 Öka finansieringen till klimatanpassning	16
2.5 Stärk den statliga styrningen och myndigheternas arbete	16
2.6 Ge myndigheterna bättre förutsättningar i klimatarbetet	16
2.7 Ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att arbeta med klimatanpassning	17
2.8 Uppdatera föreskriften om arbetsplatsens utformning	17
2.9 Stärk skyddsombudens kunskap om klimatanpassning av arbetsmiljön	17
2.10 Initiera trepartsdialog om arbetsmiljörisker i ett förändrat klimat	17
2.11 Fler ska kunna åka kollektivt och cykla till jobbet	17
2.12 Ett färdmedelsneutralt reseavdrag styr mot klimatsmarta jobbresor	18
2.13 Konkurrenskraftiga priser på kollektivtrafik	18
2.14 Behåll kontoren, men möjliggör distansarbete för att minska utsläppen	18
2.15 Ge fler möjlighet att köra elbil till jobbet	18

2.16	Tågtrafiken måste fungera för längre resor	19
2.17	Snabba på omställningen – inga utsläpp från nya bilar från 2030.	19
2.18	Kunniga styrelser och chefer ska leda klimatomställningen	19
3.	SVERIGE SKA TA TÄTEN I KLIMATOMSTÄLLNINGEN	20
3.1	Snabba på omställningen till en cirkulär ekonomi	20
3.2	Blocköverskridande överenskommelser om energi	21
3.3	Teknikutveckling för att främja elektrifieringen	21
3.4	Bygg ut vindkraften snabbt	21
3.5	Energieffektivisering centralt för att klara klimatomställningen	21
3.6	Den gröna omställningen kräver effektiva tillståndsprocesser – med fortsatt höga miljökrav och sociala hänsyn.	21
3.7	FOU-samverkan mellan det offentliga och näringslivet	21
3.8	Förstärk och förläng framgångsrika åtgärder för näringslivets, kommunerna och regionernas omställning.	22
3.9	Finanssektorn har en nyckelroll i klimatomställningen.	22
3.10	Revidering av finanspolitiska ramverket kan möjliggöra klimatinvesteringar	23
3.11	Pensionspengarna ska jobba åt rätt håll	23
4.	POLITISKT LEDARSKAP BEHÖVS NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT	24
4.1	EU:s klimatmål måste vara fortsatt ambitiösa	24
4.2	Stärk EU:s sociala dialog och komplettera den gröna given med en rådsrekommendation	25
4.3	Bättre förutsättningar för negativa utsläpp	25
4.4	Sverige bör ingå från start i EU:s utvidgade utsläppshandel	25
4.5	Sätt mål för utsläpp från svensk konsumtion	26
4.6	Utred en nationell koldioxidbudget.	26
4.7	Utveckla de svenska välfärdsmått.	26
4.8	Fasa ut fossila subventioner	27

Inledning – dags för ett modigt och visionärt klimatledarskap

Att hantera klimatförändringarna är nödvändigt. En förutsättning för allt liv, liksom allt arbetsliv, är en planet som det går att leva på. Forskarna är överens, vi har inget alternativ. Den globala medeltemperaturen ökar på grund av mänsklig aktivitet och vi har redan börjat se de negativa effekterna – på hemmaplan och runtom i världen – med värmeböljor, bränder, skyfall och jordskred. Den biologiska mångfalden påverkas och ekosystem rubbas. Det är förändringar som direkt påverkar människans möjligheter att leva och bo på vår planet.

Det är också vår tids, kanske historiens, största strukturomvandling. Det påverkar och förändrar förutsättningarna på arbetsmarknaden och innebär en omställning för både medarbetare som arbetsgivare. Dessutom är det bråttom. Klimatförändringarna orsakar redan stort lidande för människor och kostar samhället enorma belopp. Ju längre vi väntar med klimatomställningen, desto större åtgärder kommer att krävas. Dessutom måste de införas i en rasande takt. Men trots att vetenskapen är tydlig går klimatomställningen för långsamt och politiken har misslyckats med att göra det som krävs och att göra det i tid.

Att ställa om, minska utsläppen, nå klimatmålen och få till en rättvis klimatomställning är akuta frågor som kräver vår odelade uppmärksamhet. Vi behöver visa vägen och ta tillbaka den svenska ledartröjan. Redan i dag påverkar klimatförändringarna möjligheterna för ett gott liv och arbetsliv för TCO-förbundens medlemmar. När TCO har frågat tjänstemännen svarar nästan var tredje tjänsteman att de påverkas av klimatförändringarna i sitt jobb och ännu fler svarar att de kommer att påverkas i framtiden. Detta är signaler som TCO som centralorganisation tar på allvar.

Många pusselbitar i den gröna omställningen finns redan på plats eller väntar precis runt hörnet. Ett massivt grönt tekniksprång pågår inom förnybar energi, batterier och grön vätgas. Priset på solkraft har rasat och är nu billigare än kol och gas. Även kostnaden för vindkraft och batterier till elbilar har sjunkit kraftigt, bara för att nämna några exempel. Stora gröna jobbinvesteringar sker i Sverige eller är planerade att genomföras här. Över hela landet bubblar det av innovationsförmåga och vilja att förändra, och tjänstemännen vill vara en del av lösningen. Många kommuner och regioner går före och visar politiskt ledarskap, liksom EU. Lösningar saknas alltså inte.

Nu behövs ett modigt och visionärt ledarskap från såväl politik som parterna på arbetsmarknaden. Det behövs politiska reformer som gör att vi kan nå klimatmålen, som leder till minskade utsläpp och som främjar grön teknik och innovationer. Reformerna som garanterar en rättvis och inkluderande grön omställning. Om vi gör det på rätt sätt är omställningen också en möjlighet till ett mer hållbart arbetsliv där varken människor eller planet slits ut. Det skulle gynna både svensk arbetsmarknad och svenska arbetstagare, därmed också medlemmarna i TCO-förbunden.

Klimatomställningen är komplex och spänner över alla delar i samhället. Den svenska fackföreningsrörelsen är van vid att hantera stora frågor och leverera konkreta resultat för att klara av stora samhällsutmaningar. För TCO är det avgörande att omställningen lyckas. Det är vitalt i det större perspektivet, för möjlighet till ett gott arbetsliv på en välmående planet. Men tjänstemännen behövs också konkret i omställningen med sin kompetens och kunskaper. Det behövs människor som vill och kan ställa om och arbetsplatser som fångar upp det engagemanget och tar ansvar för att förändringarna genomförs.

Tillsammans samlar TCO-förbunden 1,2 miljoner människor på hela arbetsmarknaden. Vi vet att det fackliga engagemanget behövs och att modellen med kollektivavtal fungerar för att lösa svåra utmaningar. Vi vet också att det lokala engagemanget som börjar hos människor och på arbetsplatser är avgörande i varje process där det finns olika uppfattningar. För att lyckas med klimatomställningen behöver vi skapa förutsättningar för genomförandet av klimatpolitiska mål och ambitioner på våra arbetsplatser. Då är dialog och samverkan effektiva verktyg för att förankra och fånga upp förslag från medarbetare som känner verksamheten allra bäst.

I TCO:s klimatpolitiska program föreslår vi åtgärder på flera nivåer, eftersom alla politikområden påverkar TCO-förbundens medlemmar. Vad som händer på arbetsplatsen, vad som finns avtalat, vad som händer i kommunen, regionen, nationellt och internationellt spelar roll för möjligheten att vara en del av och bidra till omställningen. Vi måste samverka mer och styra mot minskade utsläpp och mot att nå de gemensamma målsättningar som satts upp. Det behövs en facklig klimatrörelse som prioriterar arbetstagares trygghet och omställningsmöjligheter och tar tillvara våra medlemmars lösningsförslag. Vi är en part att räkna med och bidrar med kraft för genomförandet av arbetsgivares hållbarhetsambitioner och politiska klimatmål. Vi måste kroka arm även nu, i den viktigaste strukturomvandlingen någonsin.

I det klimatpolitiska programmet beskriver vi hur TCO ser på vägen mot att nå det svenska målet om nettonollutsläpp till 2045 och Parisavtalets mål, hur arbetsplatserna och medarbetare kan bidra i omställningen och vad som är politikens roll. Detta samtidigt som vi håller oss inom de planetära gränserna och stärker den ekonomiska och sociala hållbarheten.

Klimatprogrammet är också våra ingångar i ett önskat samtal – eller handslag - mellan arbetsmarknadens parter om klimatet. Parthusmodellen har genom historien visat sig vara en framgångsrik metod för att nå konkreta resultat på svåra områden.

TCO vill vara med och forma en framtid att längta till

2045 har Sverige lyckats med omställningen till ett fossilfritt välfärdssamhälle, där såväl människor som ekosystem mår bra. Människor känner att de är delaktiga i att forma samhällsutvecklingen, att de kan utvecklas på jobbet och ha en balans mellan jobb och fritid.

Sverige är ett internationellt föredöme genom att visa att det går att kombinera en hög sysselsättning, ett konkurrenskraftigt näringsliv och en stark välfärd med nettonollutsläpp och en blomstrande ekonomi inom ramen för planetens gränser. Alla delar av samhället och människors vardag genomsyras av fossilfrihet, resurseffektivitet och cirkulära lösningar.

EU är nästan i mål med klimatneutralitet och har lyckats få andra länder med stora utsläpp att följa efter.

Det, är en framtid att längta till!

Men hur tog vi oss hit?

Den svenska modellen har varit en superkraft i omställningen. I arbetet med att nå nettonollutsläpp till 2045 har parterna i den svenska modellen, inte minst den svenska fackföreningsrörelsen på nationell och lokal nivå, varit nyckelspelare i att hitta konstruktiva lösningar på svåra frågor. Genom människors engagemang och modiga beslut på alla samhällets nivåer har vi i Sverige kunnat få till en kraftfull och rättvis omställning på bara två decennier.

En rättvis omställning har gett folkligt stöd och engagemang. Trots att takten i omställningsarbetet har varit hög under en lång tid så har stödet för reformerna hos befolkningen hela tiden varit stort. Viktiga framgångsfaktorer har varit människors delaktighet och inflytande, som har gjort att alla kunnat bidra till omställningen utifrån sina förutsättningar. Att vinster från, och kostnader för, klimatomställningen har fördelats på ett sätt som majoriteten upplevt som rättvis, har bidragit till en bred folklig acceptans. På så vis blev klimatomställningen allas omställning, en folkrörelse av sällan skådat slag.

Arbetsplatserna har varit avgörande i klimatomställningen – med tjänstemännen som nyckelspelare. På arbetsplatserna har de anställdas idéer och engagemang visat vägen till klimatneutrala arbetsplatser, eller arbetsplatser som till och med bidrar till att minska utsläppen. Den gröna omställningen har gjort avtryck både när det gäller vad tjänstemännen jobbar med och hur arbetsplatserna är utformade. Tjänstemännen har gått i bräschen för denna utveckling, via kollektivavtal, tillsammans med sin lokala fackklubb och i samverkan med arbetsgivaren. Tack vare robusta trygghetssystem har många tjänstemän velat skola om eller kompetensutveckla sig under sitt yrkesliv, för att kunna ta sig an de nya jobb och arbetsuppgifter som uppstått när vi har ställt om och klimatanpassat våra samhällen.

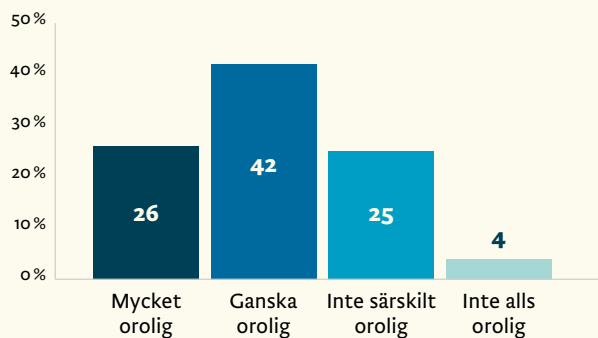
Och allt detta har varit möjligt tack vare att **Sverige har tagit täten i klimatomställningen** genom visionära och modiga beslut och investeringar inom en rad centrala områden såsom energi, transporter och innovation parat med högt uppsatta nationella mål. Samtidigt har det nationella arbetet fått draghjälp av **ett aktivt politiskt ledarskap** på EU-nivå.

Den svenska modellen är en superkraft – genom ett handslag för klimatet kan vi nå resultat

Att klimatförändringarna är en facklig fråga är självklart. Alla goda krafter kommer att behövas i den omställning vi står inför. Nu och i framtiden krävs samarbete, gemensamma prioriteringar, tydliga målsättningar och åtgärdsprogram. Det är också i dialog, i kollektivavtal, i förhandling och överenskommelser med arbetsgivare vi kan bana väg för den gröna omställningen och tillsammans visa politiska ledare att parterna på arbetsmarknaden förväntar sig en politik där utsläppen minskar.

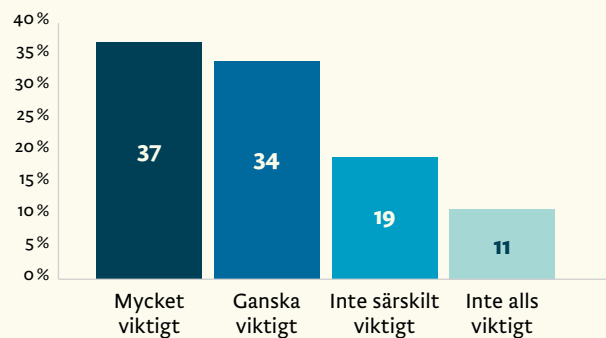
Hela 7 av 10 tjänstemän svarar i en undersökning från Novus att de är oroliga över klimatförändringarna och lika många tycker att det är viktigt att Sverige går före andra länder. Att den viljan finns hos svenska folket i stort bekräftas också i andra undersökningar.

7 av 10 är oroliga över klimatförändringarna

FRÅGA: RENT ALLMÄNT, HUR OROLIG ÄR DU ÖVER KLIMATFÖRÄNDRINGARNA?

7 av 10 vill att Sverige går före när det gäller klimatet

FRÅGA: HUR VIKTIGT ÄR DET ATT SVERIGE GÅR FÖRE ANDRA LÄNDER NÄR DET GÄLLER KLIMATOMSTÄLLNINGEN?

Att vi historiskt har god erfarenhet av att arbetsmarknadens parter kan hantera svåra och komplexa frågor är en stor fördel. Den svenska modellen är vår superkraft – med arbetstagare och arbetsgivare som tillsammans kommer överens, en stark välfärd och trygghetssystem som bas samt kraftfulla investeringar. En superkraft vi både kan och bör använda även i klimatomställningen. Starka och engagerade fackföreningar är dessutom en av de viktigaste nycklarna till att strukturomvandlingar, och större omställningar på arbetsmarknaden, kan genomföras utan att det skapar spänningar i samhället. Fackföreningarnas engagemang och dialog med arbetsgivarna kommer därför att spela en avgörande roll för hur vi lyckas med den gröna omställningen.

TCO vill ta vårt ansvar för att få till en snabb och rättvis omställning. Det är också därför vi vill ta initiativ till ett handslag för klimatet mellan arbetsmarknadens parter. Ett sektorsövergripande handslag som likt de Saltsjöbadsavtal och andra stora överenskommelser som slutits innebär en samsyn kring vilken riktning parterna vill se när det gäller klimatfrågan.

TCO utgår från fyra principer i vårt klimatarbete. Det är också inom dessa områden vi lägger fram konkreta förslag och det är våra ingångar i det handslag för klimatet som vi vill se. Nedan följer en kort beskrivning av varje principområde. I de efterföljande kapitlen kommer vi fördjupa resonemangen och lämna konkreta förslag inom varje principområde.

TCO:s vägledande principer för en hållbar och rättvis omställning

- 1. En rättvis omställning ger folkligt stöd och engagemang.** En rättvis omställning eller ”Just transition” är den samlade fackföreningsrörelsens svar på hur arbetstagarnas intressen ska tillvaratas i omställningen. Vi tror också att det är nyckeln till att skapa engagemang för den gröna omställningen, genom att människor ges möjlighet att bidra och känna delaktighet. I den rättvisa omställningen ingår behovet av robusta trygghetssystem, offensiva klimatreformer, arbetstagares inflytande, en plan för hur kompetensgapet kan stängas och åtgärder som gör att de som drabbas hårdast av klimatförändringarna också får det stöd som behövs.
- 2. Arbetsplatserna är avgörande i klimatomställningen – och tjänstemännen är nyckelspelare.** Tjänstemännen är centrala, de behöver bli lyssnade på och göras delaktiga i klimatarbetet, helt enkelt få rätt förutsättningar att kunna göra ett bra jobb. Ökad samverkan och dialog på arbetsplatserna gör att glappet mellan arbetsgivares klimatambitioner och genomförandet kan överbryggas. Ett förändrat klimat påverkar arbetsmiljön i hög grad, det påverkar arbetstagarnas hälsa, säkerhet och trygghet. Rätt förutsättningar behöver därför ges för att arbetsplatserna ska kunna anpassas till extremväder, värmeböljor och spridning av sjukdomar.
- 3. Sverige ska ta täten i klimatomställningen.** Att de gröna jobben växer fram i Sverige, och att investeringar sker här är en konkurrensfördel vi måste ta till vara. I kampen om de gröna nya jobben och arbetsplatserna ska Sverige stå starkt. Vi kan vara ett föregångsland där vi konkurrerar med goda villkor, står för ett hållbart arbetsliv och banar vägen för gröna investeringar. Det ställer krav på kritisk infrastruktur och på att människor har möjlighet att få den kompetens som krävs för att kunna ta de nya jobben. Men också att det finns bostäder, skolor, sjukvård och att välfärden fungerar i hela landet.
- 4. Politiskt ledarskap behövs nationellt och internationellt.** Chansen att vara ett föregångsland ur klimatsynpunkt får inte slarvas bort. Det behövs ett politiskt ledarskap med visioner som visar vägen och förstår att en hållbar omställning och ett hållbart arbetsliv går hand i hand. Vi ska vara ett land där gröna investeringar sker och där kunskap och kompetens finns. Rätt utformad stärker omställningen svensk arbetsmarknad och skapar fler hållbara jobb i Sverige, samtidigt som utsläppen av växthusgaser minskar i den takt som behövs.

TCO:s fyra principer för en hållbar och rättvis omställning

1. En rättvis omställning ger folkligt stöd och engagemang

Att arbetstagarnas intressen tillvaratas, och att människor känner att så är fallet, är avgörande för att skapa acceptans och förståelse i tider av stora förändringar. En rättvis omställning eller ”Just transition” är den samlade fackföreningsrörelsens svar på hur omställningen ska ske för att just det ska uppnås. Det slås också fast som en viktig princip i Parisavtalet. Anledningen till det är enkel. Att människor känner delaktighet, möjlighet att påverka och möjlighet att bidra utifrån sina förutsättningar är nyckelfaktorer för att skapa stöd och engagemang för den gröna omställningen. Med begreppet rättvis omställning menar TCO att utsläppen ska minska i den takt som krävs, samtidigt som alla ska kunna känna sig trygga i omställningen oavsett arbetsplats eller bostadsort. För fackföreningsrörelsen är samverkan och dialog på arbetsplatserna centralt i detta arbete. Det handlar också om att de som drabbas hårdast av klimatförändringarnas konsekvenser får stöd och kompensation. Rättvis omställning är en förutsättning såväl som en möjlighet för den gröna omställningen, ett sätt att forma och styra politiken så att den blir långsiktigt hållbar och brett accepterad.

Vi vet att arbetsmarknaden kommer att påverkas. Industrin tillsammans med energi-, transport- och byggssektorn samt jord- och skogsbruket står för de största utsläppen globalt. På grund av detta är de också nyckelsektorer i klimatomställningen, vilket troligen kommer att innebära att det är här som arbetsmarknaden påverkas mest. Men mycket pekar också mot att de nya jobb som skapas blir fler än de som försvinner. ILO räknar med att 24 miljoner nya jobb skapas i omställningen för att uppnå målen i Parisavtalet, samtidigt som 6 miljoner jobb beräknas försvinna. Samtidigt finns en stor kompetensutmaning inom välfärdssektorn där det behöver anställas en halv miljon människor under de kommande tio åren för att upprätthålla en välfärd av god kvalitet och säkerställa en god arbetsmiljö. Satsningar på välfärden behöver gå hand i hand med satsningar på den gröna industrin. Ett helhetsgrepp behöver tas för en arbetsmarknad inom planetens gränser. Men det kommer inte att hända av sig själv – samhället behöver göra smarta vägval och investeringar för att detta ska hända. Val som leder mot minskat klimatavtryck samtidigt som nya gröna jobb växer fram i en cirkulär ekonomi där alla resurser tas tillvara. Här behöver näringsliv, offentlig sektor och politiken kroka arm.

Klimatförändringar, teknikutveckling och innovationer har skapat en arbetsmarknad i snabb förändring. För att få fler att omfamna den omställning vi befinner oss i krävs att vi gör mycket samtidigt. Det kommer att krävas en uppdaterad utbildnings- och arbetsmarknadspolitik, det kommer att kräva robusta trygghetssystem som både ger trygghet i förändring och bidrar till den strukturomvandling som är nödvändig.

Även om en bred acceptans i samhället är avgörande för att vi ska klara klimatomställningen i den takt som krävs, så ska rättvisebegreppet inte användas som ett argument för att vänta och se. Det goda gröna arbetslivet ska vara till för alla. Det behöver därför finnas en långsiktig plan över var jobb kan förväntas försvinna och var de nya gröna jobben kommer växa fram. Men också en plan för hur kompetensgapet kan stängas igen i kombination med robusta trygghetssystem.

Med en helhetssyn på människors ekonomiska situation och med ett modigt och visionärt politiskt ledarskap kan vi både möta klimatförändringarna och ställa om rättvist.

TCO föreslår:

1.1 Omställning, vidareutbildning och kompetensutveckling för yrkesverksamma tjänstemän

Klimatomställning och teknikutveckling har skapat en arbetsmarknad i snabb förändring där en betydande del av tjänstemännen kommer att behöva vidareutbilda sig och uppdatera sin kompetens flera gånger under sitt arbetsliv. På samhällsnivå är bristen på anställda med rätt kompetens en flaskhals i klimatomställningen. Det saknas bland annat ingenjörer, installatörer, maskinoperatörer, batteritekniker och programmerare och vi vet att bristen kommer att växa.

De som anställs i dag behöver ofta andra kunskaper än de som rekryterades för ett antal år sedan. Det ställer nya krav på ett utbildnings- och omställningssystem i takt med tiden. Kompetensbehoven kommer också att öka i de sektorer som behöver hantera effekterna av klimatförändringarna. Att säkerställa bättre möjligheter till utbildning, omställning och vidareutbildning genom hela arbetslivet är därmed en förutsättning för såväl klimatomställning som anpassning. Det är en nyckel till att skapa den folkliga acceptans som behövs och det leder till trygghet för anställda. För att samhället ska lyckas med klimatomställningen krävs att människor ges möjlighet att kompetensväxla via utbildning och vidareutbildning. De redan yrkesverksamma ska erbjudas bra utvecklings och omställningsmöjligheter. Dessutom krävs att tillräckligt många nya personer söker sig till de yrken som behövs för att genomföra arbetet med klimatomställningen.

1.2 En handlingsplan för grön kompetensförsörjning

Det saknas ett nationellt helhetsgrepp kring var jobb förväntas försvinna och komma till på grund av klimatförändringarna, vilket bör vara en av utgångspunkterna för den eftergymnasiala utbildningens inriktning och dimensionering. Regeringen bör i nära samverkan med arbetsmarknadens parter utarbeta en övergripande strategi för den gröna omställningens kompetensförsörjning, behov som spänner mellan alltifrån fysisk planering till batteriteknik, implementering av EU:s gröna taxonomi och kommuners klimatanpassningsarbete. Strategin bör beakta såväl behovet av nya gröna investeringar i exempelvis kritisk infrastruktur som arbetsmarknadens regionala obalanser.

1.3 Omställningsstudiestödet måste få rätt förutsättningar

Omställningsstudiestödet är centralt för Sveriges omställningsförmåga och en stor del av lösningen på det viktigaste hindret för vidareutbildning – studiefinansiering mitt i livet. Omställningsstudiestödet är också en viktig del i den trygghetsöverenskommelse som slöts mellan arbetsmarknadens parter 2022. Det är därför avgörande att CSN ges förutsättningar att garantera rimliga handläggningstider. Det är ett viktigt steg för att skapa tilltro och legitimitet för hela överenskommelsen. Men det är lika viktigt att omställningsstudiestödet följs upp. Vilka kompetenser har de som sökt, vilka har beviljats omställningsstudiestöd och vilka utbildningar har de valt att läsa? En uppföljning av hela sökandegruppen är en förutsättning för den fortsatta utvecklingen av utbildningsutbudet, inte minst för att kunna möta kompetensbehoven till följd av de nya gröna jobb som växer fram.

1.4 Stärkt a-kassa för en trygg omställning

För att tjänstemännen ska klara den gröna omställningen krävs trygghetssystem som både skapar möjligheter för individen att ställa om till ett nytt arbete och upplevs som rättvisa av samhälle och individ. En stark a-kassa är central för en rättvis omställning och ska ge tjänstemännen det stöd som de behöver för att kunna ställa om. Den som blir arbetslös måste ha rimligt med tid för att hitta ett nytt jobb som matchar den egna erfarenheten och utbildningen. Det tjänar både individen och samhället på. En snabb avtrappning av ersättningsnivån innebär en risk för att individen ställs inför valet att ta första bästa jobb eller gå från hus och hem. Samhällets investering i individens utbildning riskerar att ha varit till ingen nytta. Samtidigt behöver taket i a-kassan indexeras så att ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen håller jämna steg med löneutvecklingen för att ge en större trygghet i förändringen. Det är av avgörande betydelse för att medarbetare ska motiveras, inte skrämmas av den omställning vi står inför. Rätt kompetens ska också hamna på rätt plats och det är därför viktigt att a-kassan ger förmåga och möjlighet att upprätthålla goda villkor och löner i nivå med tidigare arbete.

1.5 Ge högskolan ett grönt omställningsuppdrag

För att omställningsstudiestödet ska leva upp till förväntningarna och få önskad effekt på arbetsmarknaden krävs ett förstärkt utbildningsutbud för livslångt lärande – främst inom högre utbildning. TCO vill att universitet och högskolor får ett tydligt uppdrag att utveckla ett utbildningsutbud som är bättre anpassat för arbetsmarknadens och yrkesverksamma tjänstemäns behov. Det kan handla om korta, flexibla kurser som går att läsa på distans och/eller deltid, så att utbildningar kopplat till den gröna omställningen kan göras tillgängliga för fler.

1.6 Förstärkt utbildningsutbud för livslångt lärande

Lärosäten bör tilldelas särskilda utvecklingsmedel för att, med den akademiska friheten som grund, ta fram nya utbildningar som möjliggör livslångt lärande och som kan möta klimatomställningens utmaningar och bidra till en hållbar samhällsutveckling. Det behövs också incitament för att utveckla gemensamma utbildningar och låsa upp kurser och utbildningsmoment som i dag är instängda i särskilda program. Därutöver bör resurstilldelningssystemet för högre utbildning ses över i syfte att premiera ökad kvalitet, relevans och förnyelse av utbildningsutbudet. Universiteten ska också ha rätt ekonomiska förutsättningar att erbjuda utbildningar för yrkesverksamma i större utsträckning.

1.7 Fler utbildningsplatser och rätt utbildningar

Hela utbildningssystemet behöver fortsätta rustas, inom såväl högskola, yrkeshögskola som yrkesvux och folkhögskolor. Det handlar både om fler utbildningsplatser och utbildningar som tydligt riktas mot klimatomställningens behov och därmed bidrar till en hållbar samhällsutveckling eftersom breda utbildningssatsningar och ett välfungerande utbildningssystem lägger grunden för framtidens kompetensförsörjning. För att hamna rätt i bedömningarna av framtida kompetensbehov krävs nära samverkan mellan utbildningsanordnare och arbetsliv. En ensidig satsning på naturvetenskap och teknik är inte tillräcklig, humaniora och samhällsvetenskap är också viktiga för att möta framtidens utmaningar. Kompetensbehovet är brett och det behövs tvärvetenskapliga samarbeten för att säkra ett hållbart energisystem och kunskap om våra planetära gränser. Kompetensen behöver också stärkas hos nyckelpersoner i energi- och klimatomställningen, såsom upphandlare och personer i ledande roller i såväl näringsliv som offentlig sektor. Även detta visar på behovet av tät samverkan mellan utbildningsanordnare och arbetsliv.

1.8 Ge fler möjlighet till arbetsplatsnära kompetensutveckling

Tjänstemännen behöver i större utsträckning än i dag få tillgång till arbetsplatsnära kompetensutveckling. För att klara det bör konkreta metoder för behovsstyrd kompetensutveckling utvecklas på alla arbetsplatser. Kompetensutveckling måste också ingå som en självklar del vid verksamhetsplanering och budgetering. Det ska finnas tydligt avsatt utrymme i ordinarie arbetstid för kompetensutveckling, inklusive anpassning av ordinarie arbetsbelastning. Kompetensutvecklingsinsatser ska erbjudas jämlikt och jämställt till alla medarbetare med behov av sådana insatser. För att skapa bättre förutsättningar att rusta människor kompetensmässigt bör arbetsplatser efter sjukdom, föräldraledighet eller annan tids längre frånvaro från arbetet fokusera extra på kompetensutveckling. Staten bör på olika sätt uppmuntra arbetsgivare att investera i kompetensutveckling.

1.9 Kompetenslyft för folkligt stöd och kraft i klimatomställningen

TCO efterlyser ett kompetenslyft för att skapa förståelse för klimatomställningens möjligheter och utmaningar samt för att på bästa sätt kunna bidra till omställningen. Goda exempel finns i bland annat Frankrike där samtliga 5,6 miljoner offentligt anställda ska få utbildning i klimat- och miljöfrågor fram till 2027. TCO föreslår att relevanta statliga myndigheter ges i uppdrag att utveckla kommunikationen om konsekvenserna av och möjliga åtgärder för att motverka den globala uppvärmningen. Genom samverkan med folkbildningens aktörer finns möjlighet att nå ut till breda samhällsgrupper. För att klara den uppgiften behöver det statliga stödet till folkbildningen öka.

1.10 Fackförbunden kan möjliggöra en folkrörelse för klimatomställningen

Klimatomställningen måste bli allas omställning – en folkrörelse för klimatet. Fackförbunden har en viktig roll i att kanalisera medarbetares engagemang och lösningar, som bidrar till inflytande, delaktighet och ökad arbetsplatsnära kunskap om klimatomställningen. En annan viktig roll för förbunden är att öka kunskapen hos sina medlemmar i klimatfrågan och på så vis öka trycket från svenska folket för en rättvis klimatomställning med konkreta åtgärder som leder till minskade utsläpp. På så vis skapas också acceptans för nödvändiga reformer. Ett exempel på hur det kan gå till är fackförbundet Visions arbete med klimatombud på arbetsplatsen. Ett annat exempel är den digitala utbildning om klimatomställningen som fackförbunden ST och Vision erbjuder sina medlemmar.

TCO värnar om att tjänstemännen ska kunna vara engagerade samhällsmedborgare även på sin fritid. Runtom i Sverige är tjänstemän aktiva i olika föreningar och politiska partier som driver på för en snabb klimatomställning och en hållbar utveckling. TCO:s medlemsförbund har en viktig uppgift i att bevaka medlemmarnas lagstadgade yttrandefrihet och föreningsfrihet, så att engagemanget inte leder till problem på jobbet.

1.11 Skapa förutsättningar för en klimatomställning med brett stöd

Koldioxidskatten är ett av de kraftfullaste verktygen vi har för att styra mot minskade koldioxidutsläpp. Samtidigt har den blivit ett slagträ i den politiska debatten, inte minst för att människor upplever att den slår hårdast mot dem som har svårt att ställa om – till exempel de som är beroende av bilen för att ta sig till jobbet. Därför är det viktigt att styrmedel för att minska klimatpåverkan också kombineras med fördelningspolitiska åtgärder som underlättar för de grupper som har svårast att ställa om.

I Kanada finns sedan 2019 ett system, Climate Action Incentive Payments, där koldioxidskatten betalas tillbaka till familjer, bönder, företag och urinvånare. Syftet är att skapa incitament för enskilda och företag att minska sina koldioxidutsläpp, och samtidigt stötta folk och förbättra livsvillkoren genom utbetalningarna. Genom att använda mindre energi, exempelvis genom att cykla, köra mer bränslesnåla bilar eller genom att energieffektivisera sin bostad, kan människor minska kostnaden för utsläpp. Detta samtidigt som de fortfarande kan få full ersättning via Climate Action Incentive Payment. På grund av detta beräknas åtta av tio familjer få tillbaka mer än vad de betalar i koldioxidskatt.

TCO anser att den kanadensiska modellen är ett intressant exempel på hur man kan skapa en bred folklig acceptans för klimatomställningen. Den svenska kontexten är delvis annorlunda, då vi i Sverige har haft en koldioxidskatt sedan 1991 och att svensk praxis är att inte öronmärka skatteintäkter. Vi anser dock att en modell med liknande syfte, utformad för att passa vårt skattesystem samt svenska geografiska och socioekonomiska förhållanden, bör utredas.

2. Arbetsplatserna är avgörande i klimatomställningen – och tjänstemännen är nyckelspelare

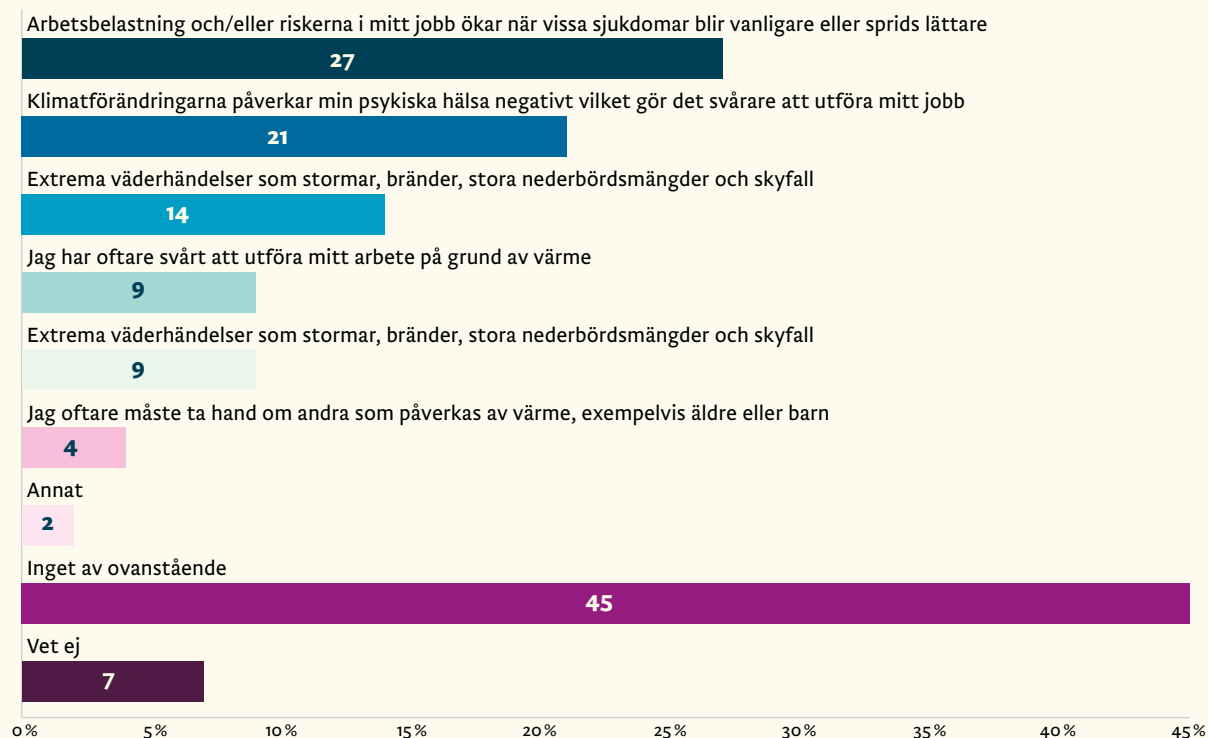
Klimatförändringarna påverkar både människors liv och vårt samhälle i stort. Det innebär att arbetsplatserna både är och behöver vara centrala i omställningen. Några av de sektorer som har allra störst klimatpåverkan i Sverige är också TCO-förbundens medlemmars arbetsplatser. Det handlar om branscher så som stål, cement, fordonsindustrin och energiproduktion men också inom offentlig sektor som har hand om alltifrån samhällsplanering till avfallshantering och energirådgivning. Tjänstemännen finns också i branscher som har en stor påverkan i att styra mot mindre utsläpp som leverantörer, inköpare, kreditgivare och investerare. Det kan handla om tjänstemän i offentlig verksamhet, inom handeln eller finans- och försäkringsbranschen. Därför är arbetsplatserna, med medarbetarnas engagemang och innovationskraft, viktiga nav i den strukturomvandling som måste ske. Det gör att medlemmar i TCO:s medlemsförbund redan är nyckelspelare och kommer att vara en del av lösningen på hur vi når klimatmålet till 2045. Här har fackförbunden en avgörande roll att spela genom att vara en aktiv part på lokal och central nivå.

På arbetsplatserna praktiseras den svenska modellen varje dag, via förhandlingar, samverkan och kollektivavtal. Att arbetstagare som har djup kunskap om verksamheten de arbetar i blir lyssnade på och tillåts vara delaktiga i omställningen är avgörande, liksom att medarbetare ges möjlighet att påverka sitt arbetsliv i en mer hållbar riktning. Det är ofta medarbetare som sitter på både idéer och lösningarna om hur verksamheten bör förändras eller utvecklas för att möta nya utmaningar. Det gäller även i klimatfrågan. Medarbetarna behöver därför ges inflytande att komma med förslag som sedan tas vidare på arbetsplatsen. Fackliga klubbar och förtroendevalda har en viktig roll i att driva på arbetet lokalt.

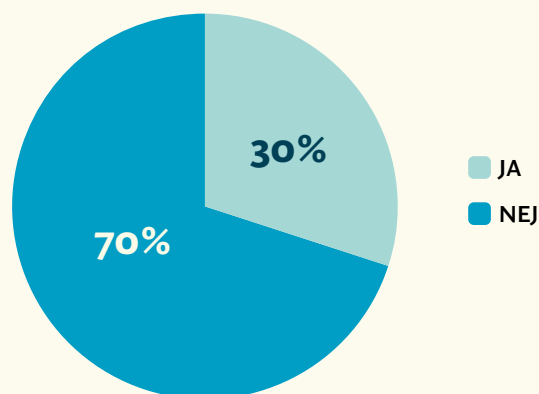
Även om takten i klimatomställningen ökar så kommer samhället att behöva hantera följderna av ett varmare klimat. Det är genom anpassning vi kan minska effekterna av klimatförändringarna. Ett förändrat klimat påverkar arbetstagares hälsa, säkerhet, trygghet och utvecklingsmöjligheter både på arbetsplatsen och i arbetslivet. Att vi kommer att möta fler värmeböljor för med sig problem med värmebelastning, med individuella hälsorisker, försämrade beslutsförmåga och produktivitet och ökade olycksfallsrisker. Stormar, bränder och översvämningar kan innebära allvarliga arbetsmiljörisker i räddnings- och uppröjningsarbete. Med ett varmare klimat kommer också fler sjukdomsframkallande bakterier och virus att spridas vilket leder till fler patienter som behöver vård och nya utmaningar för en redan hårt belastad sjukvård.

TCO har frågat tjänstemännen om och hur de påverkas av klimatförändringarna i sin yrkesutövning. Redan i dag påverkas nästan var tredje tjänsteman av klimatförändringarna. På frågan om hur klimatförändringarna kommer påverka arbetssituationen i framtiden tror var tredje tjänsteman att arbetsbelastningen kommer öka till följd av smittspridning, var femte tror att klimatförändringarna kommer påverka deras psykiska hälsa negativt och var sjätte tror att extremväder kommer göra det svårare att utföra sitt jobb i framtiden. Samtidigt är många arbetsplatser, i sin fysiska form, dåligt rustade för att klara de utmaningar i arbetsmiljön som följer av ett förändrat klimat. Att förebygga att skolor, sjukhus och äldreboenden inte blir för varma är ett konkret exempel på vad som behöver göras.

Så kan arbetssituationen påverkas av förändrat klimat

3 av 10 har påverkats av klimatförändringar i sitt yrke

Människor och arbetsplatser i hela landet måste ges möjlighet att minska sina klimatavtryck, inte minst från sina transporter. Ibland behövs även bilen, speciellt i områden där avstånden till jobb och service är långa, vilket är en realitet samhället behöver hantera. När tillgången till laddinfrastruktur är god vågar exempelvis fler skaffa elbil. Även näringslivet måste få tillgång till laddinfrastruktur för tunga transporter. Det handlar om konkreta åtgärder som måste till på lokal nivå men också om att kratta manegen för en effektiv klimatpolitik, tydliga ramverk, lagstiftning, finansiering och kunskapsstöd. I detta kapitel beskrivs vilka åtgärder TCO prioriterar.

TCO föreslår: Låt offentlig sektor gå före

2.1 Inför lagkrav för klimatanpassad offentlig upphandling

På kommuner, regioner och myndigheter runtom i landet sitter upphandlare med stor potential att påverka samhällsutvecklingen. Svensk offentlig sektor har en samlad köpkraft på runt 800 miljarder om året, vilket gör att sektorn har en stor potential i att vara föregångare och motor i klimatomställningen. TCO delar Miljömålsberedningens bedömning om att offentlig sektor kan och bör gå före. Arbetet med att minska utsläppen från offentlig sektor kan stärkas genom lagstiftning kring klimatkrav vid upphandling. Ett färdigt lagförslag togs fram under mandatperioden 2018–2022. TCO anser att regeringen bör återuppta arbetet med att lagstifta om klimatkrav vid offentlig upphandling. Vi vill trycka på behovet av att samtidigt ställa krav på socialt ansvar genom till exempel kollektivavtal och arbetsmiljöarbete. Och vikten av att detta arbete följs upp. För att kunna axla rollen som motor i omställningen måste upphandlarna också ges tid för, och tillgång till, kompetensutveckling. Upphandlingsmyndigheten måste också ges tillräckliga resurser för att kunna ge stöd till upphandlande organisationer.

2.2 Klimat- och miljöanpassa offentliga byggnader

TCO:s vision är att tjänstemännens arbetsplatser ska vara klimatneutrala och i bästa fall klimatpositiva, exempelvis genom att producera egen el och lagra koldioxid. TCO anser att offentlig sektor bör gå före genom att tillämpa den senaste gröna tekniken vid om- och nybyggnation av byggnader. Åtgärder inom uppvärmning och materialproduktion är särskilt viktiga för att sektorn ska nå nettonollutsläpp på sikt. Det kan handla om att bygga med återvunnet eller mer klimatsmart material, producera egen el från solceller eller små vertikala vindsnurror på taket, energieffektivisera, tilläggsisolera, jobba med återvunnen värme, eller att göra byggnader till så kallade plusenergihus genom att producera mer elektricitet eller värme än vad byggnaden gör av med. Ur ett miljöperspektiv kan det också handla om att hitta gröna lösningar för rening av avloppsvatten, anlägga gröna tak, samla in regnvatten och så vidare. Även här spelar upphandlares kunskap en central roll, liksom kompetensen hos övriga tjänstemän som är inblandade i planering och beställning.

Kommuner och kommunala bolag har också ett ansvar i egenskap av fastighetsägare för flerbostadshus. Naturvårdsverket föreslår i sitt underlag till klimathandlingsplanen att Energimyndigheten och Boverket ska ges i uppdrag att utreda en lämplig stödform för energieffektivisering av flerbostadshus. TCO anser att detta är ett bra förslag som bör tas vidare av regeringen.

2.3 Stärk kommuner och regioners förutsättningar att bidra i klimatomställningen

Sveriges kommuner, regioner och myndigheter tar redan i dag ett stort ansvar i klimatomställningen. I många fall har kommuner och regioner satt upp mer ambitiösa mål än på nationell nivå, många kommuner och andra offentliga aktörer går före och siktar på klimatneutralitet redan tidigare än 2045. I genomförandet av dessa planer spelar tjänstemännens engagemang och kunskap en avgörande roll. Detta viktiga arbete skulle kunna få ännu mer kraft och spridning om förutsättningarna var bättre.

Kommuner och regioner behöver långsiktiga planeringsförutsättningar för att säkerställa en hållbar välfärd där fler vill jobba och samtidigt snabba på det lokala arbetet med klimatanpassning och omställning. Kommuner och regioner behöver veta vad som gäller för att våga investera i – och planera för – exempelvis en utbyggd kollektivtrafik, gångbanor och cykelbanor, avfallshantering och återbruk. TCO vill därför trycka på behovet av långsiktighet när det gäller såväl statsbidrag och nationella klimatmål som riktade stöd och andra planeringsförutsättningar kopplade till klimatomställningen.

Klimat-, miljö- och hållbarhetsstrategier är nyckelpersoner för att hålla ihop kommuners och regioners klimatarbete. De samordnar och driver på för att planer tas fram och genomförs, och är ett viktigt stöd för hållbar offentlig upphandling. Klimatkommunerna, som samlar Sveriges ledande klimatkommuner och regioner, föreslår att staten ska skjuta till medel för att finansiera klimatsamordnarnas strategiska arbete. TCO delar analysen av att behovet finns och anser att befintliga stödprogram för klimatomställning, exempelvis Klimatklivet, bör kunna utökas för att möjliggöra sådana satsningar.

2.4 Öka finansieringen till klimatanpassning

Stora investeringar kopplat till samhällets och arbetsplatsernas klimatanpassning kommer krävas. Klimatanpassningsutredningen har beräknat att klimatanpassningsåtgärder kommer att kosta uppemot 205 miljarder kronor fram till 2100¹. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) pekar på att ett antal kommuner de senaste åren redan drabbats av klimatförändringarna och tvingats hantera bland annat översvämningar, skred, värme och bränder. Detta ställer stora krav på TCO-förbundens medlemmar som ofta har nyckelpositioner i att hantera effekterna. Det kan handla om chefssjuksköterskan på äldreboendet som behöver se till att de äldre inte drabbas av värmen, polisen som får hantera bilister som sitter fast på vägen till följd av översvämningar, tjänstemannen på länsstyrelsen som får hantera ett jordskred eller anställda vid Försvarmakten som får rycka in vid större skogsbränder.

Investeringar för att hantera kommande klimatanpassningar i kommunerna beräknas, enligt SKR, motsvara ”hundratals miljarder kronor”². Ett sådant arbete ställer stora krav på förstärkt kompetens kring klimatanpassning hos såväl myndigheter som kommuner och regioner. Med ett varmare klimat kommer också fler sjukdomsframkallande bakterier och virus att spridas vilket leder till fler patienter som behöver vård och nya utmaningar för en redan hårt belastad sjukvård.

Kommuner och regioner behöver kompenseras ekonomiskt i arbetet med klimatanpassning och stödet till MSB behöver breddas och utökas från regeringen. TCO vill se ett ”klimatanpassningskliv”, liknande det ”klimatkliv” som finns i dag. Ett förslag som initialt har presenterats av Klimatanpassningsrådet. Rådet pekar också på att offentliga och privata aktörer behöver dela på notan för klimatanpassning och att lösningar om samfinansiering därför bör utredas och inrättas³. Att frågan behöver utredas är en ståndpunkt som TCO delar.

Myndigheterna spelar en central roll i omställningen

2.5 Stärk den statliga styrningen och myndigheternas arbete

Staten har ett ansvar som påskyndare och möjliggörare för den svenska klimatomställningen. Myndigheter och andra offentliga aktörer har också en central roll i utveckling och genomförande av det internationella klimatarbetet. En annan viktig del av statens klimatarbete är att stärka demokratin och det civila samhället, så att de kan vara drivkrafter och medskapare i omställningen samt stödja utbildning, forskning och informationsspridning som ökar kunskapen och engagemanget för klimatfrågan. Genom att främja demokrati och delaktighet kan staten bidra till att skapa legitimitet och rättvisa i klimatarbetet.

Samordningen inom Regeringskansliet måste stärkas för att klimatpolitiken ska kunna hanteras effektivt på alla relevanta departement och politikområden. Klimatomställningen berör en lång rad frågor inom ett stort antal sektorer och därmed en rad olika departement, och därmed också tjänstemän med en rad olika kompetenser. Myndigheterna konstaterar i sitt underlag till klimathandlingsplanen att en samhälls-ekonomiskt effektiv omställning förutsätter att klimatomställningen inte hanteras som ett särintresse, såväl inom Regeringskansliet som mellan myndigheter. Därför är samordning och samverkan centralt.

TCO saknar skarpa skrivningar i regeringens klimathandlingsplan kring hur klimatarbetet ska integreras i statens arbete. Därför anser vi att regeringen ska återkomma kring hur man avser att stärka klimatperspektivet i alla politikområden och i styrningen av myndigheterna.

2.6 Ge myndigheterna bättre förutsättningar i klimatarbetet

TCO anser att en myndighet på nationell nivå bör få ett tydligt ansvar och tillräckliga resurser för samordning tvärssektoriellt. För att ytterligare stärka myndigheternas klimatarbete bör ett anslag till klimatomställning införas till samtliga myndigheter för att snabba på deras arbete. Medlen ska enbart användas för omställningsarbetet och regelbundet utvärderas och redovisas till exempelvis Naturvårdsverket, som redan i dag följer upp myndigheternas miljöledningsarbete.

1 Klimat- och näringslivsdepartementet (2017). Vem har ansvaret? SOU 2017:42.

2 SKR (2023). Ekonomirapporten, oktober, 2023. Om kommunernas och regionernas ekonomi.

3 Första rapporten från nationella expertrådet för klimatanpassning. Februari, 2022.

Anpassa arbetsplatserna för ett förändrat klimat

2.7 Ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att arbeta med klimatanpassning

Anpassning av arbetsplatser och samhällen kan minska effekterna av klimatförändringarna. Men fokus i debatten har legat på samhällsplanering och infrastruktur. Effekterna på människors hälsa och arbetsmiljö har inte diskuterats, eller hanterats, lika mycket. Men ett förändrat klimat ställer ökade krav på det systematiska arbetsmiljöarbetet. Arbete vid höga temperaturer kan behöva anpassas med exempelvis fler pauser, anpassad klädsel, tillgång till svalka och kortare arbetspass. Arbete vid extrema väderhändelser, såsom skogsbränder till följd av värmeböljor, ställer krav på säkerhetsarbetet, och så vidare.

Flera myndigheter har i uppdrag att arbeta med att anpassa samhället för klimatförändringar inom ramen för Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete. Men uppdraget fokuserar i nuläget enbart på infrastruktur och samhällsplanering. Det behövs ett bredare arbete med klimatanpassning där arbetsplatser och arbetstagares arbetsmiljö inkluderas. Därför anser TCO att Arbetsmiljöverket ska ges i uppdrag att arbeta med klimatanpassning av arbetsmiljön inom ramen för klimatanpassningsförordningen.

2.8 Uppdatera föreskriften om arbetsplatsens utformning

Föreskriften om arbetsplatsens utformning⁴ bör ses över och uppdateras utifrån ändrade förutsättningar på grund av klimatförändringarna. Fler arbetstagare och arbetsplatser riskerar att drabbas av hög värme till följd av värmeböljor eller större risker i arbetet till följd av andra extrema väderhändelser, som bränder och översvämningar. I dagsläget finns inga tvingande krav kring max- och minimitemperatur i Arbetsmiljöverkets föreskrifter⁵. I stället hänvisar man till Folkhälsomyndighetens allmänna råd kring inomhustemperaturer för olika grupper i samhälle⁶, och att inomhustemperaturen bör ”undersökas närmare” om den avviker från de allmänna råden. Översynen bör ske i samråd med arbetsmarknadens parter.

2.9 Stärk skyddsombudens kunskap om klimatanpassning av arbetsmiljön

Skyddsombuden bidrar med livsviktiga insikter och insatser. De ska verka för att kollegornas arbetsmiljö förbättras och utvecklas – ett uppdrag som kan bli ännu mer utmanande med ett förändrat klimat. En förutsättning är att skyddsombuden får tillräckligt med tid för uppdraget samt utbildning för att kunna hantera ytterligare arbetsmiljöfaktorer. För att kunna fullgöra uppdraget behöver skyddsombuden dessutom mer stöd från såväl chefer som kollegor. Arbetsmiljöverket bör se till att relevanta kunskapsunderlag finns tillgängliga så att skyddsombud och arbetsgivare har möjlighet att skaffa sig mer kunskap om klimatförändringarnas påverkan på arbetsmiljön. Underlagen bör belysa hur olika branscher påverkas, och tas fram i samråd med arbetsmarknadens parter.

2.10 Initiera trepartsdialog om arbetsmiljörisker i ett förändrat klimat

Regeringen bör föra en löpande dialog med arbetsmarknadens parter om ökade arbetsmiljörisker, i enlighet med den överenskommelse som 2023 slöts mellan världens regeringar och arbetsmarknadens parter, inom FN-organet ILO (International Labour Organisation)⁷. EU:s trepartssamarbete om arbetsmiljö är också ett viktigt forum för detta arbete.

Minska jobbresornas klimatavtryck

2.11 Fler ska kunna åka kollektivt och cykla till jobbet

I många verksamheter är de anställdas resor, till och från jobbet och inom tjänsten, en stor del av arbetsplatsens sammantagna klimatavtryck. Att satsa på kollektivtrafik och cykling gör att fler kan ta sig till jobbet på ett hållbart sätt. Att cykla eller åka kollektivt är inte bara bra för klimatet, det är också bra för folkhälsan om fler väljer ett mer aktivt sätt att transportera sig. Kollektivtrafiken bidrar också till städernas och regioners attraktivitet och samhällsutveckling. TCO anser att anställdas förutsättningar att cykla måste stärkas. Att följa upp och vidareutveckla den nationella cykelstrategin skulle vara en bra utgångspunkt för ett sådant arbete.

⁴ AFS 2020:1, ersätts av AFS 2023:12 från den 1 januari 2025.

⁵ Arbetsmiljöverket (2020). Arbetsplatsens utformning AFS 2020:1.

⁶ Folkhälsomyndigheten (2014). Folkhälsomyndighetens allmänna råd om temperatur inomhus FoHMFS 2014:17.

⁷ International Labour Organization (2023). Resolution concerning a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all. ILC.111/Resolution V.

Cykling har stor potential att öka, inte minst i städerna. Elcyklarnas intåg har gjort att folk kan färdas längre sträckor med cykel, vilket också ökar möjligheterna på landsbygden. TCO menar att staten bör ta ett större ansvar för att bygga cykelvägar och att det krävs bättre planeringsförutsättningar och förändrad lagstiftning för att främja cykling, när det är möjligt som transportsätt. Kommuner, regioner och staten kan tillsammans verka för att förbättra cykelförutsättningarna i hela landet, som möjliggörare för ny och bättre cykelinfrastruktur men också som arbetsgivare. Även privata arbetsgivare kan förbättra förutsättningarna för cykelpendling, exempelvis genom att erbjuda förmånscyklar, säker cykelförvaring och möjlighet till dusch efter cykelturen.

2.12 Ett färdmedelsneutralt reseavdrag styr mot klimatsmarta jobbresor

Reseavdraget i dess nuvarande utformning gynnar fossilt drivna bilar och missgynnar andra färdmedel, inklusive elbilar. Med ett färdmedelsneutralt reseavdrag som baseras på avståndet mellan bostaden och arbetsplatsen, oberoende av färdmedel, skulle utsläppen av växthusgaser minska. Den fördel som nuvarande system ger för bilresande framför kollektivtrafik skulle försvinna. Förändringen kan leda till ett mer transporteffektivt samhälle med mer samåkande, kollektivtrafikresor och cykelpendling. TCO anser att ett färdmedelsneutralt reseavdrag ska ersätta det nuvarande systemet. Ett färdigberett förslag finns och därför borde reformen kunna genomföras skyndsamt. I ett första steg bör skillnaden i ersättning mellan fossilt drivna bilar och fossilfria alternativ tas bort.

2.13 Konkurrenskraftiga priser på kollektivtrafik

För att fler ska välja att resa med kollektivtrafik i vardagen måste utbudet och turtätheten öka i hela landet. Biljettpriset måste också vara konkurrenskraftigt. Bensin har blivit över 70 procent dyrare de senaste tjugo åren. Samtidigt har biljettpriserna i lokaltrafiken ökat nästan dubbelt så mycket, enligt Statistiska Centralbyrån⁸.

Fler kvinnor än män reser kollektivt. Därför är satsningar på bättre och mer tillgänglig kollektivtrafik också ett sätt att stärka jämställdheten. I Tyskland finns sedan våren 2023 en kollektivtrafikbiljett som kostar 49 euro i månaden och gäller i hela landet. Biljetten går att använda på alla vanliga bussar, tunnelbanor, förortståg och spårvagnar, samt för andra klass lokaltåg och regionalståg. TCO anser att det är en intressant reform som Sverige borde kunna ta inspiration ifrån. Vi föreslår att en utredning tillsätts med syfte att hitta en prismodell som ökar kollektivtrafikens konkurrenskraft, och som tar hänsyn till svenska förhållanden och möjliga finansieringsmodeller, givet att många regioner redan i dag har en ansträngd ekonomi.

2.14 Behåll kontoren, men möjliggör distansarbete för att minska utsläppen

TCO är positiva till en större möjlighet till distansarbete, inte minst ur ett klimatperspektiv, men med vetskapen om att inte alla har den möjligheten – vilket kan behöva kompenseras för på olika sätt. Det faktum att tjänstemännen vill ha kontoren kvar är viktigt att ta med i beräkningen. TCO ser att det redan nu går att organisera arbetet på andra sätt för att möjliggöra för fler att jobba på distans, men att arbetsgivare behöver ha en löpande dialog med de anställda för att det ska ske på ett bra sätt. Det är helt avgörande att frågor kring distansarbete blir en naturlig del av det systematiska arbetsmiljöarbetet på fler arbetsplatser så att den fysiska och psykosociala arbetsmiljön omhändertas på ett gott sätt, trots digitalt arbete.

2.15 Ge fler möjlighet att köra elbil till jobbet

Att erbjuda alternativ till bilen är viktigt, men i områden där avstånden till jobb och service är långa kommer bilen fortsatt att ha en viktig roll. När tillgången till laddinfrastruktur är god vågar fler skaffa elbil. Ett konkret sätt att stärka elbilens attraktivitet är att ge fler tjänstemän möjlighet att ladda bilen på jobbet. Många arbetsgivare erbjuder redan i dag denna möjlighet. Att arbetsgivare möjliggör gratis laddning av elfordon hjälper omställningen bort från fossila drivmedel och är ett steg i rätt riktning. Genom att erbjuda möjligheten att ladda bilen, eller andra eldrivna fordon som elcyklar, kostnadsfritt på arbetet möjliggör arbetsgivaren för sina anställda att kunna satsa på en elbil. Att erbjuda möjligheten att ladda bilen på arbetet kostnadsfritt bidrar också till en mer attraktiv arbetsgivare.

⁸ SCB (2022). Biljetter i lokaltrafiken har stigit mer i pris än bensin under 2000-talet.

2.16 Tågtrafiken måste fungera för längre resor

För att fler tjänstemän ska välja tåget, på arbetstid eller fritiden, krävs en upprustning och utbyggnad av järnvägen i hela landet. Ett sådant arbete har potential att minska utsläppen av växthusgaser, skapa nya arbets-tillfällen och förbättra arbetsvillkoren för de som pendlar långa sträckor.

SJ har, som ett statligt bolag, ett stort ansvar för att tågtrafiken ska fungera. I dagsläget har SJ inget samhälls-uppdrag. Verksamheten bedrivs helt på affärsmässiga villkor utan statliga bidrag eller subventioner. TCO anser att SJ bör ha ett samhällsuppdrag att verka för ökat och förbättrat tågresande, vid sidan om dagens lönsamhetskrav.

2.17 Snabba på omställningen – inga utsläpp från nya bilar från 2030

TCO anser att förslaget om att inga utsläpp ska ske från nya bilar från 2030 bör förverkligas. Naturvårdsverket bedömer att förslaget skapar förutsättningar för att nå nettonollutsläpp i hela ekonomin senast år 2045 på ett hållbart och kostnadseffektivt sätt. TCO anser att incitamenten för att köpa fossilfria och energieffektiva bilar bör öka, så att fler har möjlighet att byta ut sin fossildrivna bil, exempelvis via förmånliga leasingavtal eller bonussystem för köp av elbil.

Stärk ledarskapet ur ett klimatperspektiv

2.18 Kunniga styrelser och chefer ska leda klimatomställningen

Chefer på alla nivåer inom såväl privat som offentlig sektor är nyckelpersoner för att omsätta organisationens klimatmål i konkret verksamhet – och för att tjänstemännen ska få möjlighet att bidra med sin kunskap i arbetet. Chefer har även en roll i att leda och fördela arbetet på ett sätt som minskar arbetsplatsens klimatavtryck, till exempel genom att skapa förutsättningar för medarbetare att resa hållbart i tjänst eller möjliggör klimatsmart jobbpendling. Det kan handla om att vara lyhörd för hur schemaläggning eller verksamhetsplanering påverkar ens möjligheter att välja ett mer hållbart alternativ. Chefer behöver också möjlighet att kunna arbeta strategiskt med denna fråga. TCO anser därför att klimatkompetensen behöver stärkas för att möjliggöra den förflyttning som måste till och för att skapa förutsättningar för engagerade chefer och anställda.

För att tjänstemännens arbetsplatser ska kunna ställa om är det viktigt att också styrelserna och ledningarna har tillräcklig kunskap för att fatta strategiska beslut och uppfylla relevant lagstiftning kopplat till klimatomställningen. Det gäller inom privat såväl som offentlig verksamhet. I privat verksamhet är det ytterst styrelsen som är ansvarig för god företagsstyrning och det ligger på den att integrera hållbarhetsaspekterna i verksamheten. Ansvaret för hållbarhetsarbetet kan inte läggas på en enskild individ eller funktion i företaget. En framgångsrik företagsstyrning är en förutsättning för att företaget ska kunna ta hand om de risker som verksamheten för med sig. Hållbarhet ska integreras och beaktas inom ramen för företagens interna styrning och kontroll. Styrelsen behöver förstå och kunna identifiera vilka risker och möjligheter som är kopplade till omställningen och hur verksamheten i sin tur påverkar miljö och människor.

TCO anser därför att arbetsgivarna ska ta ansvar för att stärka klimatkunskaperna hos styrelser, chefer och andra personer i ledande befattningar.

3. Sverige ska ta täten i klimatomställningen

Tjänstemännen är tydliga i sin uppfattning. Sverige ska vara ett föregångsland när det gäller klimatet. Det handlar om att möta klimatutmaningarna på hemmaplan och skapa bra förutsättningar för människor att ställa om. Det handlar också om jobb och konkurrenskraft. Att klimatfrågan engagerar och oroar förpliktiga. Med utgångspunkt i viljan att ha en planet att leva på och behovet av en helhetsyn på klimatfrågan behöver samhället göra mer för att få ned utsläppen. TCO:s vision om att Sverige kan bli ett klimatets Silicon Valley handlar just om detta – att vi med rätt kompetens, schyssta villkor, gröna investeringar och kreativitet kan skapa ett kluster av gröna jobb där omställningen sker rättvist, inkluderande och bidrar till att utsläppen minskar. Men det kräver att samhället gör rätt saker, och att det finns en insikt i var utsläppsminskningarna behöver ske först och i störst omfattning.

Chansen att vara ett föregångsland får vi inte slarva bort. Rätt utformad stärker omställningen svensk konkurrenskraft och skapar fler hållbara jobb i Sverige. Men inget av detta är möjligt utan arbetstagare med rätt kompetens. Det är inte heller möjligt utan bostäder och omsorg som gör att människor vill ta de gröna nya jobben. Ett hållbart liv i varje lokalsamhälle är motorn i omställningen. Det ställer krav på utbildnings- och omställningssystem (kapitel 2), men det ställer också krav på kritisk infrastruktur och på att välfärden fungerar så att det goda livet är möjligt att leva över hela Sverige.

För att lyckas måste samhället ta ett helhetsgrepp om den gröna omställningen, där satsningar på fossilfri energi och industri går hand i hand med satsningar på skola, vård och omsorg. En utveckling där miljömässig och social hållbarhet samverkar och där vi skapar en positiv grön omställning. Men också där vi strävar mot en cirkulär ekonomi och styr bort från fossila subventioner. I detta kapitel fokuserar vi på de bredare greppen gällande vad Sverige behöver göra för att återigen kunna ta täten i klimatomställningen.

TCO föreslår:

Cirkulära lösningar och fossilfrihet stärker svensk konkurrenskraft

3.1 Snabba på omställningen till en cirkulär ekonomi

Sverige som land har stora naturresurser, men de måste brukas ansvarsfullt och hållbart. Användningen av naturresurser ökar ständigt och har mångdubblats i världen under de senaste femtio åren. Inte minst då utvinning och produktion av material, bränsle och livsmedel står för stora utsläpp av växthusgaser och är en viktig orsak till förlust av biologisk mångfald och ohållbar användning av vatten. Omställningen till hållbar och cirkulär ekonomi har en stor potential att minska resursanvändningen och begränsa klimat- och miljöpåverkan, om vi gör det på rätt sätt. På så vis kan också de naturresurser som vi faktiskt behöver i samhälls-ekonomin användas mer hållbart.

I en cirkulär ekonomi används material och produkter så länge som möjligt. När saker går sönder lagas de, görs om till något annat eller återvinns. I en cirkulär ekonomi finns också affärsmodeller som bidrar till lång livslängd och hög användningsgrad genom att exempelvis erbjuda reparation, återtillverkning, uthyrning eller delning av produkter. I den cirkulära ekonomin ersätts fossila råvaror med biobaserade och giftiga ämnen fasas ut. Produkter och material är värdefulla, resurserna cirkuleras eller återförs till naturen på ett hållbart sätt. Cirkulära affärsmodeller och återvinning lyfts av IPCC⁹ som en av åtgärderna med lägst kostnad för industrins klimatomställning.

TCO anser att arbetet för att ställa om till en cirkulär ekonomi i Sverige behöver växlas upp – arbetet behöver gå från utredningar och strategier till en högre grad av genomförande. I detta arbete ingår att vara pådrivande i de processer som pågår på EU-nivå och stötta det svenska näringslivet i genomförandet av EU:s nya lagstiftning inom det cirkulära området. Det är också viktigt att omställningen sker på ett sätt som är socialt hållbart och där alla arbetstagare kan bidra, genom exempelvis utbildningsinsatser och kompetensutveckling.

⁹ IPCC (2022). Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.

3.2 Blocköverskridande överenskommelser om energi

För att klara omställningen behövs stabila och långsiktiga förutsättningar för industrins och transportsektorns elektrifiering. Majoritetsförhållanden kan ändras vart fjärde år, men energimixens utformning ska gälla betydligt längre än så. TCO anser att det behövs en blocköverskridande överenskommelse om energin för att skapa de stabila förutsättningar som krävs för en positiv utveckling med långsiktiga, ambitiösa och förutsägbara spelregler för elsystemet.

3.3 Teknikutveckling för att främja elektrifieringen

De offentliga resurserna på forskning och innovation inom klimatområdet måste stärkas, vilket i sin tur också stimulerar och ger hävstång till näringslivets investeringar. Några särskilt viktiga områden där forskningsinsatser bör prioriteras är batterier, vätgas och fossilfritt flyg. Elsystemfrågor blir alltmer centrala i energisystemet med el som den huvudsakliga energibäraren i framtiden. Även inom detta område finns behov av särskilda forsknings- och innovationsinsatser. Forskningen bör också belysa hur energisystemet kan ställas om på ett sätt som får en bred folklig acceptans och som stärker Sveriges konkurrenskraft. Andra viktiga aspekter för forskningen att beakta är målkonflikter och sidonyttor kopplat till omställningen av energisystemet.

3.4 Bygg ut vindkraften snabbt

Sverige behöver mer vindkraft för att på kort sikt klara elbehovet i den gröna omställningen av industrin och elektrifieringen av transporterna. Ska en utbyggnad vara möjlig måste acceptansen hos människor som bor nära verken öka. Lokalsamhället, som bland annat omfattar näringsliv och föreningsliv, är viktiga för att få acceptans för vindkraftsparker. Ett system med bygdepeng och vindbonus, där pengar går tillbaka till människor som bor nära vindkraftverken, är bra men det krävs att kommunen också får förena sin tillstyrkan med finansieringsvillkor för lokalsamhällets utveckling. En modell som ger ersättningen till kommunerna skulle sannolikt öka deras vilja att tillstyrka vindkraftsplaner. I Sverige får kommuner inga skatteintäkter från vindkraftverk som byggs i den egna kommunen. TCO anser att regeringen bör genomföra förslag om bygdepeng och vindbonus och snarast återkomma med förslag om ekonomisk ersättning till kommunerna.

3.5 Energieffektivisering centralt för att klara klimatomställningen

En effektivare elanvändning är en central del av den pågående elektrifieringen av samhället som krävs för att uppnå klimat- och miljömålen. Genom att effektivisera energianvändningen och använda resurser smartare kan samhället inte bara minska sin energianvändning utan även dämpa behovet av utbyggnad av elproduktion och elnät. En viktig del av denna omställning är att frigöra el genom effektivisering snarare än enbart fokusera på ökad produktion.

TCO anser att effektivisering är en viktig del i att klara framtidens energiförsörjning. En översyn av energieffektiviseringsmålet får inte innebära att Sverige inte klarar vårt beting enligt EU:s energieffektiviseringsdirektiv.

3.6 Den gröna omställningen kräver effektiva tillståndsprocesser – med fortsatt höga miljökrav och sociala hänsyn

En rad utredningar har redan genomförts för att se över tillståndsprocesserna, däribland Miljöprövnings- och Klimaträttsutredningen. Regeringen aviserade i klimathandlingsplanen att man ska återkomma med förslag, fler utredningar pågår och två propositioner på området planeras under våren 2024. Nu är det dags att gå från utredning till konkreta åtgärder.

TCO vill trycka på behovet av snabba, effektiva och enklare tillståndsprocesser. Denna ansats ska kombineras med fortsatt höga miljökrav och hänsyn till människor och verksamheter som berörs, inte minst när det gäller samers rättigheter.

3.7 FOU-samverkan mellan det offentliga och näringslivet

Klimatomställningen innebär stora, långsiktiga och riskfyllda investeringar. Därför bör samhället stötta utvecklingen genom möjligheter till medfinansiering både i utvecklandet av nya tekniska lösningar och av

de anställda. Forsknings- och innovationssamverkan mellan företag, universitet och myndigheter innebär en kraftsamling av resurser som ger goda resultat och samhällsvinster. Inte minst är en viktig effekt den kunskapsutveckling och kunskapsspridning som sker mellan akademi, myndigheter och näringsliv.

3.8 Förstärk och förläng framgångsrika åtgärder för näringslivets, kommunerna och regionernas omställning

En rad framgångsrika initiativ och åtgärder har påskyndat näringslivets, kommunerna och regionernas omställning. För att inte tappa farten i omställningen är det viktigt att dessa stödjande system blir kvar, förstärks och utvecklas.

Fossilfritt Sverige startades på initiativ av regeringen 2015 inför FN:s klimatmöte i Paris och samlar aktörer i form av företag, kommuner, regioner och organisationer som arbetar för att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer. Arbetet inom ramen för Fossilfritt Sverige har genom sitt branschnära arbetsätt snabbt på omställningen i en rad sektorer. Även kommunerna är en del av initiativet genom projektet Klimatledarkommunerna där sex utvalda kommuner har tagit fram handlingsplaner för hur de ska arbeta med klimatkrav i upphandlingen. Fossilfritt Sverige är en del av Regeringskansliet men en av framgångsfaktorerna har varit dess oberoende från politisk styrning. Uppdraget bör förlängas när det löper ut 2024 och då är det viktigt att detta oberoende behålls. Vi ser också att fackförbunden kan spela en större roll framöver genom att samverka kring genomförandet av färdplanerna, för att dialogen och den lokala förankringen hos de anställda i de berörda sektorerna ska stärkas.

Andra viktiga åtgärdsprogram för klimatomställningen är Industrikivet, Klimatkivet, och Gröna kreditgarantier. TCO anser att dessa program bör stärkas och utvecklas utifrån de lärdomar som dragits genom åren. Stadsmiljöavtalen var värdefulla för kommunernas omställning och bör återinföras.

Möjliggör investeringar som snabbar på omställningen

3.9 Finanssektorn har en nyckelroll i klimatomställningen

Finanssektorn behöver ta ett tydligt ansvar för hur verksamheten påverkar samhället och miljön – dels i den egen verksamheten, dels i sina externa investeringar. För att kunna ta detta ansvar behöver finansanställda rätt kunskap och verktyg för att kunna bidra till klimatomställningen. Finansanställda påverkas i en väldigt hög omfattning av den nya hållbarhetsreglering som träffar sektorn. Vilket påverkar allt från affärsmodeller, pensionssparande och rådgivning, till hur finanssektorn räknar på finansiell risk. De nya lagarna kommer påverka investeringar och utlåning på ett väldigt direkt sätt, men de kommer även att påverka hela verksamheter där nya jobb kommer att skapas och andra jobb kommer att förändras eller försvinna.

Finansanställda behöver därför förstå utmaningarna och möjligheterna som är kopplade till omställningen och även förstå hur man prissätter risk utifrån de parametrarna. Allt detta påverkar finansiella produkter och tjänster. För att kunna implementera dessa hållbarhetsregelverk effektivt behöver finansanställda rätt hållbarhetskompetens och verktyg.

Klimatförändringarna och omställningen skapar nya risker men även nya affärsmöjligheter för företagen. För att klara klimatomställningen och -anpassningen ur ett ekonomiskt perspektiv behöver kapital mobiliseras från såväl den privata som den offentliga sektorn, här har finanssektorn en nyckelroll att styra om kapital till mer hållbara verksamheter.

Även försäkringsföretagen är stora investerare kopplat till sak-, person-, liv- och tjänstepensionsförsäkringar. Stora mängder kapital ska förvaltas under lång tid vilket, med rätt förutsättningar, ger möjlighet att investera i samklang med målsättningar i samhället.

Bankerna och försäkringsföretagen har till exempel en viktig roll gentemot sina kunder i samband med rådgivning att hjälpa dem att fatta väl underbyggda beslut genom att föra informativa, och ibland svåra, diskussioner. Det är viktigt att hitta en bra balans i rådgivningen gällande såväl den ekonomiska, miljömässiga som sociala dimensionen av hållbarhet.

De nya lagarna kommer också öka administrationsbördan och göra rådgivningsprocessen mer komplex, vilket kräver kompetensutveckling. TCO anser att arbetsgivarna behöver ta ansvar för kompetensutveckling och att ansvariga myndigheter också kan behöva stötta med kunskapsstöd och skapa rätt förutsättningar

för att finanssektorn och dess anställda ska kunna bidra till en lyckad omställning. Universitets- och högskoleutbildningar med koppling till finansbranschen behöver också uppdateras så att studenterna blir rustade med den hållbarhetskompetens som krävs i arbetslivet. Kompetensutvecklingen måste vara tidsenlig och individanpassas beroende på vilken tjänst och vilka ansvarsområden den anställde har.

3.10 Revidering av finanspolitiska ramverket kan möjliggöra klimatinvesteringar

Bred konsensus råder kring att behovet av investeringar för klimatomställning och -anpassning är mycket stort, liksom att dessa investeringar kommer att behöva vara större under de närmaste tio åren. Detta lyfts av Finanspolitiska rådet, liksom av Klimatpolitiska rådet och Långtidsutredningen 2023.

Investeringar behöver ske såväl av hushåll och företag som av staten, kommuner och regioner. Staten behöver ge goda förutsättningar och långsiktigt stabila ramar för att övriga aktörer ska kunna fatta goda beslut.

Investeringsbehoven är stora, men den offentliga skulden är låg. Ett nytt mål för det finansiella sparandet och storleken på den offentliga skulden ska fastställas för en ny åttaårsperiod från och med 2027. Investeringar som är gynnsamma för framtida generationer, som stärker en hållbar utveckling kan finansieras under en tid genom ökad upplåning.

TCO bedömer att den offentliga skulden kan ges ett mål på en högre nivå, med fortsatt god säkerhetsmarginal för långsiktigt stabilt hållbara offentliga finanser och utrymme för finanspolitisk stabiliseringspolitik. TCO anser därför att målet för det finansiella sparandet kan vara negativt under kommande period, under förutsättning att denna upplåning används för investeringar.

TCO anser vidare att revideringen av det finanspolitiska ramverket kan bidra till att finansiera nödvändiga investeringar i klimatomställning och -anpassning. Det finns också ett stort behov av en mer samlad bedömning av storleken på de offentliga investeringsbehoven, detta behöver utredas.

3.11 Pensionspengarna ska jobba åt rätt håll

De svenska AP-fonderna som förvaltar svenskarnas allmänna pensionskapital bär, genom sin storlek och uppdrag, ett stort ansvar. Fonderna kan påverka dels genom hållbara investeringar, dels genom ägarstyrning i de bolag där fonderna är aktiva ägare. AP-fonderna har de senaste åren minskat sina innehav i fossila bolag. Första och Andra AP-fonderna har sålt av stora delar av sina innehav i bolag som utvinner fossila bränslen. Flera av fonderna investerar inte i kraftbolag där över 20 procent av omsättningen är baserad på kol.

Enligt Riksrevisionens rekommendationer bör AP-fonderna 1–4 och AP 7 fortsätta att utveckla arbetet med miljömässig och social hållbarhet i sin ägarstyrning så att arbetet fokuseras på områden där fonden har störst möjlighet att påverka och göra nytta. Vidare bör fondernas årliga skrivelse till riksdagen vara utformad så att det samlade resultatet av AP-fondernas hållbarhetsarbete framgår tydligare.

TCO delar Riksrevisionens uppfattning att ägarstyrningen behöver vara effektiv och att resultatet av hållbarhetsarbetet behöver framgå i rapporteringen. Detta för att vårt gemensamma pensionskapital ska investeras strategiskt för att styra mot en hållbar utveckling.

Förhandlande arbetsmarknadsparter förfogar över tjänstepensionerna. TCO stöder, inom ramen för rollen och mandatet som facklig centralorganisation, de förhandlande parternas hållbarhetsarbete.

4. Politiskt ledarskap behövs nationellt och internationellt

Fortsatt höga klimatambitioner i Sverige och EU är viktigt och nödvändigt för vår planet. Det arbetsplatsnära arbetet, tillsammans med de åtgärder som görs lokalt, behöver kompletteras med tillräckliga åtaganden både nationellt och internationellt samt inom EU. Flera sektorer kan tillsammans bidra till omställningen, men gör vi inte tillräckligt i något led kommer det att påverka helheten och därmed möjligheterna att ställa om.

TCO anser att de nationella klimatmålen, inklusive transportmålet för 2030, ska behållas. Utgångspunkten ska vara att i första hand klara målen med åtgärder i Sverige. Att ta ansvar för våra egna utsläpp är rimligt utifrån ett rättviseperspektiv, men det skapar också förutsättningar för att gröna investeringar sker i landet. Dessutom, om vi inte klarar målen måste Sverige köpa utsläppsrätter som kompensation – en strategi som riskerar att bli mycket dyr om vi måste konkurrera med större länder på utsläppsmarknaden. TCO efterlyser ett tydligare politiskt ledarskap med långsiktiga spelregler. Samhället kommer att ställas inför stora utmaningar de kommande åren med ett klimat som redan är i förändring och stora reformer för klimatomställning och -anpassning. Då krävs modiga politiker som håller fokus på de långsiktiga målen och vägen dit snarare än den kortsiktiga opinionen. Att öppna för en förändring av målen skapar i sig stor otydlighet. En revidering skulle innebära att vi riskerar att klimatomställningen tappar fart – i ett läge när hastigheten måste öka.

Förutom våra nationella klimatmål måste Sverige även bidra till EU:s klimatmål. Som global aktör spelar EU en avgörande roll i kampen mot klimatförändringarna och EU har under den senaste mandatperioden visat handlingskraft genom förverkligandet av sina ambitioner på klimatområdet. Bland annat genom den gröna given, EU:s klimatlag och Fit for 55-paketet. Det är viktigt att arbetet på EU-nivå är fortsatt ambitiöst, även under nästa planeringsperiod. Men som det politiska landskapet ser ut i Europa är det inte givet att EU mäktar med att hålla i klimatarbetet. Osäkerheten kring vad som händer på den europeiska nivån är ett av skälen till att TCO gör bedömningen att vi bör hålla fast vid de nationella målen – samtidigt som vi anpassar oss till den europeiska lagstiftningen.

Att Sverige har skrivit under på målsättningar är något som förpliktigar. Det kommer att behövas genomgripande åtgärder på samhällets alla nivåer. Dessa behöver dra åt samma håll och kombineras med åtaganden vi gjort inom EU och internationellt för att vi ska lyckas vända utvecklingen. Att de fackliga perspektiven finns med i den klimatpolitik som formas så väl nationellt som på EU-nivå och i internationella förhandlingar är därtill en garant för att omställningen ska ske rättvist.

TCO föreslår: EU ska vara världsledande i klimatomställningen

4.1 EU:s klimatmål måste vara fortsatt ambitiösa

Kommissionen har föreslagit en nettominskning av klimatutsläppen med 90 procent till 2040. Det är viktigt att klimatmålet för 2040 blir ambitiöst och i linje med EU:s mål om klimatneutralitet 2050 och Parisavtalet. Inför kommande mandatperiod på EU-nivå är det viktigt att EU håller kursen avseende den gröna omställningen och står fast vid beslutade klimatmål. Att vi klarar klimatomställningen är helt avgörande för Europas konkurrenskraft, för jobben och vår framtida välfärd.

Att skapa tydliga ramverk som gäller för hela unionen är en viktig del i arbetet i att bekämpa klimatförändringar. Delmål ger också en större förutsägbarhet för företag och investerare vilket skapar bättre förutsättningar för de investeringar som krävs för att målen ska kunna uppnås. Det är nu viktigt att ett mer konkret åtgärds paket tas fram så snart som möjligt så att rätt förutsättningar ges för att nå de uppsatta målen. Detta gäller inte minst eftersom förslaget anger att omställningen kommer att behöva accelereras för att målen ska kunna nås. Vi hade önskat att takten i kommissionens arbete hade varit högre och beklagar att det faktiska lagförslaget kommer först efter att en ny kommission har tillträtt.

En ambitiös europeisk klimatpolitik ökar också möjligheterna att påverka andra stora utsläppare att ställa om och därmed bidrar till att höja den globala ambitionsnivån. Det är positivt att kommissionen vill verka för att mekanismer för koldioxidprissättning, såsom utsläppshandelssystem, ska spridas till andra länder.

4.2 Stärk EU:s sociala dialog och komplettera den gröna given med en rådsrekommendation

För att omställningen ska bli rättvis, behöver arbetsmarknadens parter involveras i större utsträckning, vilket också är ett av huvudbudskapen i ILO:s riktlinjer för en rättvis omställning. Samhällen blir bättre på att hantera omställning när löntagare och arbetsgivare gemensamt hittar lösningar, till exempel genom kollektivavtal. Det finns därför ett behov av att parternas kapacitet, delaktighet och kollektivavtalens täckningsgrad stärks i de medlemsländer där det behövs, samtidigt som välfungerande partsmodeller värnas.

TCO anser att EU behöver öka sina insatser för att stärka partssamverkan där det behövs, både resursmässigt och politiskt. Den kommande EU-budgeten behöver spegla arbetsmarknadens parter unika roll i EU-samarbetet och innehålla tillgängliga och tillräckliga medel för uppbyggnad och utveckling av starka, oberoende och effektiva system för social dialog och partssamverkan i de EU-länder där behov finns. Detta inbegriper stöd till facklig organisering. TCO vill också att den gröna given kompletteras med en rekommendation från Europeiska rådet, en så kallad rådsrekommendation, till medlemsländerna med utgångspunkt i ILO:s riktlinjer för en rättvis omställning.

4.3 Bättre förutsättningar för negativa utsläpp

EU:s nettonollmål till 2050 och det föreslagna målet om en nettominusning med 90 procent till 2040 bygger på att klimatgaser ska fångas upp på olika sätt. Enligt FN:s klimatpanel behöver världen uppnå negativa nettoutsläpp av koldioxid för att vi ska klara 1,5-gradersmålet. Det innebär att det, utöver stora utsläppsminskningar och utfasning av fossil energi, krävs åtgärder som tar bort koldioxid från atmosfären. Det kan handla om exempelvis så kallade naturliga kolsänkor som skogen eller genom teknik för infångning av koldioxid ur rökgaser eller direkt ur omgivningsluft.

TCO anser att åtgärder som på ett hållbart sätt förstärker kolsänkan och ökar de negativa utsläppen, till exempel genom bio-CCS, bör prioriteras. Sverige bör också bevara och förstärka upptaget av växthusgaser i skog och mark (LULUCF), här måste mål om ekologisk hållbarhet och en hållbar produktion balanseras.

TCO välkomnar att EU har inlett en process där man tar ett helhetsgrepp om industriell koldioxidavskiljning. Vi kan dock inte helt förlita oss på att avancerad teknik för koldioxidavskiljning ska lösa problemen med fossila klimatutsläpp åt oss. TCO vill därför understryka att vi behöver omfattande åtgärder och investeringar för att minska klimatutsläppen, samtidigt som vi satsar på att binda koldioxid.

Det är rimligt att anta att det kommer att krävas ytterligare stöd och finansiering både nationellt och inom EU, utöver EU:s utsläppshandel, för att kunna skala upp teknikerna i den omfattning som krävs för att nå nettonegativa utsläpp efter 2050. Men det är viktigt att investeringar i koldioxidavskiljning inte sker på bekostnad av, eller i stället för, åtgärder som minskar klimatutsläppen.

Teknikerna för koldioxidavskiljning har potential i att vara ett kompletterande verktyg för att minska koldioxidutsläppen och därmed bidra till att nå klimatmålen – och på sikt negativa utsläpp. Det är viktigt att det finns förutsättningar för att de ska kunna nå sin fulla potential. Transnationella samarbeten, inte minst kring transportsystemen av koldioxid, har en viktig roll att spela i det regionala arbetet inom detta område.

Sverige ska vara en internationell föregångare

4.4 Sverige bör ingå från start i EU:s utvidgade utsläppshandel

Från och med 2027 planeras en utvidgad utsläppshandel – ETS 2. Det är ett separat handelssystem skilt från EU ETS, med ett eget utsläppstak och egna utsläppsrätter. Med införandet av ETS 2 kommer omkring 80 procent av EU:s växthusgasutsläpp att regleras av de båda utsläppshandelssystemen. I ETS 2 ingår koldioxidutsläpp från förbränning av bränslen från vägtransporter, bostäder och kommersiella eller offentliga lokaler. ETS 2 omfattar även utsläpp från förbränning av bränslen inom de delar av energi-, tillverknings- och byggindustrin som inte redan ingår i det befintliga utsläppshandelssystemet. Regeringen har aviserat att Sverige ska ingå i ETS2 från start, vilket TCO välkomnar.

4.5 Sätt mål för utsläpp från svensk konsumtion

Sverige är ett land med stor export och import. Det betyder att mycket av det som vi konsumerar här i Sverige har orsakat utsläpp någon annanstans. Dessutom för vår konsumtion med sig en rad andra problem i länder med svagt skydd av mänskliga rättigheter och låga arbetsmiljökrav. Vi behöver därför minska både utsläppen som uppkommer här i Sverige och de utsläpp som bildas utomlands från svensk konsumtion.

Miljömålsberedningen har föreslagit att Sverige ska börja mäta och följa upp hur svensk politik påverkar de utsläpp som skapas utomlands, och sätta ett mål om att Sverige ska ha ett negativt globalt klimatavtryck senast år 2045. Målet ska nås genom att minska både utsläppen som uppkommer här i Sverige och de utsläpp som bildas utomlands från svensk konsumtion. Förslaget innebär även att Sverige ska minska utsläppen utomlands genom att exportera varor som tillverkats i Sverige med lägre klimatpåverkan än vad samma varor skulle haft om de tillverkats i länder vars industri är än mer beroende av fossil energi. TCO anser att de nationella klimatmålen bör kompletteras med konsumtionsbaserade mål, i enlighet med Miljömålsberedningens förslag.

4.6 Utred en nationell koldioxidbudget

Drygt 60 svenska kommuner, länsstyrelser och regioner jobbar redan i dag med en koldioxidbudget. Vi uppmuntrar fler kommuner och regioner att ta fram lokala koldioxidbudgetar. Dessa kan ge en riktning för hur mycket kommunen eller regionen själv måste minska sina utsläpp och är ett viktigt verktyg som skapar förutsättningar för anställda att bidra till utsläppsminskningar. Det underlättar för att tjänstepersoner och politiker ska kunna ha en dialog om vilken ambitionsnivå som ska hållas, vilka omställningar som ska prioriteras och vilket samarbete som behöver ske mellan aktörer för att nå målen.

Nettonollutsläpp från 2045, och negativa nettoutsläpp därefter, är det långsiktiga målet för den svenska klimatpolitiken. Det är förstas viktigt att målet nås. Men hur vägen dit ser ut är minst lika viktigt. De sammanlagda klimatutsläppen över tid är avgörande för graden av global uppvärmning och klimatförändring. Ju senare utsläppskurvan viker av, desto mer utsläpp hinner ske innan målet nås. En utsläppsbudget ger en ram för en ordnad och samhällsekonomiskt effektiv strukturomvandling, där vi minskar utsläppen i en jämn takt under åren fram till 2045.

TCO föreslår därför att det snarast tillsätts en offentlig utredning om en svensk nationell koldioxidbudget, som visar i vilken takt utsläppen bör minska fram till år 2045. Utredningen ska göras med rättvis omställning som grund utifrån rättvisprincipen i FN:s klimatkonvention om ”gemensamt men differentierat ansvar, utifrån respektive parts kapacitet”.

4.7 Utveckla de svenska välfärdsmåten

Behovet av alternativ till BNP-måttet har diskuterats under en längre tid i den internationella ekonomiska debatten. I Sverige lanserades 2017 ett nytt sätt att mäta välfärd som komplement till BNP-tillväxt, så kallade alternativa välfärdsått. Avsikten var att de skulle komplettera BNP och ge nya möjligheter att följa samhällets utveckling. Måttet består av 15 indikatorer på tre områden: ekonomi, miljö och socialt liv. Bland indikatorerna finns allt från arbetslöshet till utsläpp av växthusgaser och nöjdhet med livet. Avsikten är inte att indikatorerna ska vägas samman till ett enhetligt mått, utan de ska tillsammans följa samhällsutvecklingen. När de infördes var regeringen tydlig med att måtten kan komma att modifieras och bytas ut.

Många andra alternativa välfärdsått har tagits fram. Nya Zeeland har utvecklat en Living Standard Framework (LSF) Dashboard och Wellbeing Budgets. Dessutom existerar och utvecklas nya räkenskaper som komplement till nationalräkenskaperna, där en mängd indikatorer som mäter miljömässiga aspekter av välfärd återfinns, exempelvis miljöräkenskaper och ekosystemräkenskaper. Uppsättningen indikatorer kopplade till FN:s hållbarhetsmål är ett annat exempel där välfärd på olika sätt mäts och följs upp. Nordiska ministerrådet har nyligen initierat ett arbete med att ta fram alternativa välfärdsått för Norden¹⁰.

TCO anser att det i grunden är bra att bredda synen på samhällets utveckling. När indikatorerna lanserades tyckte vi att mycket var bra, men hade åsikter på urvalet av indikatorer. TCO vill därför att regeringen utvecklar arbetet med indikatorerna, i bred samverkan med arbetsmarknadens parter och civilsamhällets aktörer.

10 Se exempelvis Nordiska Ministerrådet (2021). Is economic growth compatible with a sustainable Nordic future? A review of literature.

4.8 Fasa ut fossila subventioner

OECD definierar en subvention som miljöskadlig om “den uppmuntrar till att mer miljömässig skada sker än vad som hade varit fallet utan subventionen”¹¹. I Sverige är det enligt Naturvårdsverket framför allt tre sektorer som subventioneras på ett sätt som är miljöskadligt, nämligen transport-, energi- och jordbrukssektorn. Dessa har till stor del tillkommit för att skydda den svenska industrins konkurrenskraft och för att stötta lantbruket. Vissa branscher kommer behöva kompenseras för de ökade kostnader som uppstår när fossila subventioner tas bort. Sådana stöd bör stimulera till en snabbare omställning till fossilfrihet.

TCO:s anser att de svenska miljöskadliga subventionerna bör fasa ut i enlighet med överenskommelsen på COP 28. Sverige, med en stor andel fossilfri energi, har möjlighet att gå före och visa resten av världen att det är möjligt att ställa om till en fossilfri ekonomi med fortsatt hög konkurrenskraft och välfärd. Utfasningen bör ske på ett sätt som hjälper människor och näringsliv att ställa om till fossilfrihet. Utfasning av miljöskadliga subventioner bör starta nu men också ingå som en del av en större skatteöversyn. I ett första steg anser TCO att ett färdmedelsneutralt reseavdrag ska införas.

11 Naturvårdsverket (2014). Kartläggning av potentiellt miljöskadliga subventioner, en handledning.

Tjänstemännens centralorganisation
Linnégatan 14, 114 94 Stockholm
Tel 08-782 91 00, tco.se

